

Resensies

- Marais, Johann Lodewyk. 2002. **Aves**. Pretoria : Protea Boekhuis.
(*Heilna du Plooy*) 223
- Schoeman, K. 2002. **Die Suidhoek van Afrika. Geskifte oor Suid-Afrika uit die Nederlandse tyd, 1653-1806**. Pretoria : Protea Boekhuis.
(*J. van der Elst*) 226
- Van Rooyen, Piet. 2002. **Goedsmoeds**. Pretoria : Protea Boekhuis.
(*Fanie Olivier*) 229
- Nel, Ronel. 2002. **[en die here het foto's geneem oor vanderbijlpark]**. Pretoria : Protea Boekhuis.
(*Fanie Olivier*) 231
- Immelman, D. 2002. **Die wrede somer**. Pretoria : Protea Boekhuis.
(*M.P. Human*) 234

Boekbekendstelling

- Mijnhart, C.F. & F.A. 2002. Afrikaanse Bybelkonkordansie (vir die Ou en Nuwe Vertaling). Wellington : Lux Verbi.BM. 237

Resensies

Gedigte oor gevleueldes en diegene wat na hulle kyk

Marais, Johann Lodewyk. 2002. *Aves*. Pretoria : Protea Boekhuis. 77 p. Prys: R79,95. ISBN 1 919825 51 7.

Resensent: *Heilna du Plooy*
(Skool vir Tale, PU vir CHO)

Johann Lodewyk Marais het homself al meermale bewys as 'n digter met 'n besondere oog en aanvoeling vir die natuur en die ekologie. Afgesien van die ontginning van temas wat verband hou met die omgewing in sy eie verse, was hy ook mederedakteur en -samesteller van bundels soos *Groen – gedigte oor die omgewing* (1990) en *Ons klein en silwerige planeet* (1997) met Afrikaanse, Nederlandse en Vlaamse gedigte oor die omgewing.

Die bundel *Aves* bied 'n tweede titel op 'n volgende bladsy aan, naamlik *'n Voëlboek*, waarmee die inhoud van die bundel ondubbelsinnig aangekondig word. Die bundel is verdeel in vyf afdelings waarin die gedigte onderling aan mekaar verwant is. Die eerste gedeelte gaan oor die begin van die studie van die ekologie en die verhouding tussen boeke en lewende dinge. Die tweede afdeling bevat 35 gedigte oor spesifieke soorte voëls, elkeen benoem met 'n klinkende Afrikaanse naam. Afdeling drie bevat verse oor plekke, die plekke waar mense die voëls en ander natuurdinge bekyk en belewe. Afdeling vier gaan oor mense wat voëls bestudeer en bekyk het, en dan sluit die bundel af met 'n gedig oor die waarnemende spreker van die bundel self.

Die bundel is mooi gekonstrueer. Daar loop 'n tematiese lyn vanaf die begin van ekologiese studies na die bestudeerde voëls self, van die plekke waar voëls bekyk word na die liefhebbende bestudeerders van voëls tot by die persoonlike belewenis en die plasing van die digter in verhouding tot die omgewing.

In die eerste gedeelte is daar drie verse. Die eerste getiteld "Charles Darwin", gaan oor die bestudering van die natuur en natuurdinge: "Hier begin alles", en verwys na die ironiese feit dat Darwin se waarneming van natuurverskynsels, spesifiek die variasie van voëls op die Galapa-

gos-eilande, die aanleiding was tot sy wetenskaplike insigte en werk, maar dat die verwerking en opskryf van die insigte hom daartoe gebring het om vir die res van sy lewe in sy studeerkamer te werk. Die volgende gedig gaan oor 'n pa wat 'n boek oor voëls bestel sodat hy en sy kinders die voëls wat hulle sien se name kan leer ken, maar die boek bevat geen foto's nie. Ongeag die onkunde oor die name, sien die gesin die volgende dag "sewe ylerige langbeenvoëls naamloos en verskrik deur die kort gras draf". Hulle bestaan is onafhanklik van die mens se benoeming of kennis daarvan. Die derde gedig stel dat voëls lewe in die wêreld van natuurdinge, nes, boom en tak, maar hoewel die wetenskap nie die lewe vervang nie, word die bestaan van voëls wel verwerklik deur die waarneming van die mens.

In die groep gedigte wat handel oor die verskillende voëls, is die eerste saak wat 'n mens opval, die pragtige name van die voëls. Die bundel gaan dus nie net oor die ekologie en bewaring van die voëls self nie, maar is ook 'n illustrasie van die ekologiese funksie van optekening: in die woorde en name word die taal self bewaar. Deur die neerskryf van al die voëlname word kennis van die voëls sowel as die woorde bewaar en bevestig, sodat dit ook buite ekologiese en wetenskaplike bronne kan voortbestaan. En hoe goed klink die name nie: groenrugreier, grootmalmok, visvalk, driebandstrandkiewiet, witbaardmeersterretjie, grootheuningwyser, swartkeelgeelvink – elke naam op sigself 'n stukkie poësie: met ryk klank en ritme en metafoor alles in een.

Die gedigte gaan egter nie net oor die beskrywing van die voëls nie, maar sluit by verskillende ander temas en terreine aan. Die waarnemer bly 'n voortdurende aanwesigheid in die verse. Hy sê "'n swart stippel ... brand hom in my gedagte vas" (p. 19) en dit is hy wat die voël se roep of sy geratel hoor (p. 28, 33). Die digter is die een wat die elemente gaan soek, "na water, na vuur, na aarde en lug", en dan vind hy alles saam in "die driebandstrandkiewiet se spoor" (p. 35). Die voël word hier metafoor vir veel meer as sy eie syn en tog is sy bestaan ook deur die gedig bevestig. So leef die kleinpelikaan self voort as daar vertel word hoe hy by Albert Schweitzer se studeerkamer "waak" (p. 22). Die wind en die voëls deel 'n domein en die opgetekende grootmalmok bind die poësie en die wind aan mekaar: hy is 'n boek wat altyd bly vlieg juis in die opgetekende vorm van die vers wat ook vryswewend soos die wind is. Uiteindelik is die digter en die grootheuningwyser "in hierdie spel steler en deler sáám" (p. 45).

Daar is deurgaans 'n sterk werklikheidsbewussyn in die verse: die voëls is ook jagters ("Vlei-uil" – p. 42, "Bontvisvanger" – p. 43) en die voël se greep op oorlewing is sy eerste belang: "Die voorhande werklikheid is vir my/ en haar nou die volgende wildevy" (p. 51).

In die verse oor die plekke waarvan die ekotoeriste hou, is die sterk deurlopende gedagte dat die plekke, die bome en die voëls se lewe voortgaan, ongeag die mens: “Heidegger, die onbenoemde voëls is./ Hulle het ons nie regtig nodig nie.” (p. 65). Maar die verse daarna bely weer die passie vir die natuur, spesifiek vir die voëls van die hemel, wat sommige mense ervaar: “Sal hy, Austin Roberts, weet hoe in my/ die beeld van ’n bosloerie vurig skrei?” (p. 71).

Die bundel sluit af met ’n pragtige gedig oor die digter wat skerp waarneem en fokus op al die natuurdinge waarmee hy omring word op sy reis, maar nogtans “’n voël uit ’n streek ver van hier” bly, deel van alles, maar onderskeie, selfs dalk afgeskeie. Die uitreik na die natuur het sy beperkinge.

Die waarnemende soeke na begrip waarmee die natuur benader word, waarmee die ekologie hanteer word om te bewaar en te bevestig, sluit aan by die poëtiese werkwyse en by die poëtiese aktiwiteit as sodanig. Die digter soek na begrip en hy teken die soeke self sowel as die merkers in sy soektog op. Die onopgesmuktheid en onaantasbaarheid van die natuurdinge vind ook ’n parallel in hierdie verse wat in ’n direkte en eenvoudige styl aangebied word. Eenvoud beteken hier egter nie simplisties nie, maar het te make met helderheid. Die verse is afgerond en die woorde lê reg in die gedagtes of andersom, die gedagtes pas in die woorde. Daar is nogtans heelwat variasie in die versstyl, van verse met ’n vaste vorm, tot ikoniese gedigte wat vloei en swewe soos die wind waaroor dit gaan. Daar is ook verse wat ’n klankspel speel (“Swartkeelgeelvink” – p. 53) en ander waarin die tipografie ontgin word (“Swartpiek” – p. 49, “Bontvisvanger” – p. 43).

Aves is ’n mooi en goeie digbundel van ’n ervare digter wat iets het om te sê en weet hoe om dit te sê – ’n bundel wat die leser op vele maniere tot fyner lewe opskerp.

Tekste uit ons koloniale verlede toeganklik gemaak

Schoeman, K. 2002. *Die Suidhoek van Afrika. Geskifte oor Suid-Afrika uit die Nederlandse tyd, 1653-1806*. Pretoria : Protea Boekhuis. 255 p. Prys: R180.00. ISBN 1 919825 52 5.

Resensent: J. van der Elst
(PU vir CHO)

Besien, betree en beplant – dit is die proses wat Karel Schoeman in hierdie werk beskryf. Sy inleiding bevat ’n relaas van die Nederlanders se eerste kennismaking met die Kaap die Goeie Hoop. Daar was eers die spioenasie-aksie van die Nederlander Jan Huygen van Linschoten wat by die Portugese handelsvloot aangesluit het om vas te stel watter roetes hulle volg om die ryk spesery-eilande (Oos-Indië) te bereik. Hy het in 1583 ’n vlugtige blik van die Kaap gekry.

Joris van Spilbergen is een van die eerste Nederlanders wat in 1601 voet aan wal gesit het en in sy verslag sê hy dat “alles zeer playsant [was] ende genuechelick om t’aenschouwen”.

Voorts is dit Jan van Riebeeck wat die groentetuin aangelê het en daarmee ’n Nederlandse kultuur aan die Kaap gevestig het wat eers rondom 1806 met die Britse besetting versteur is.

Karel Schoeman laat sy mense Afrikaans praat en dit maak tekste soos die *Dagboek van Jan van Riebeeck* opnuut baie toeganklik.

Afrikaanstaliges het oor die afgelope jare al te veel verwyder geraak van Nederlands – die 17de-eeuse Nederlands van Jan van Riebeeck het trouens al lankal Grieks geword. En daar is jammer genoeg al minder deskundiges in Suid-Afrika wat die tekste wat uit ons land se koloniale verlede dateer, kan lees en interpreteer. Dit gaan uiteindelik om sowat 100 tekste wat bestaan uit reisverhale, dagboeke, amptelike stukke, briewe, herinneringe en algemene inskrywings wat Schoeman hier vir ons oopmaak.

Soos die titel aandui, dek die werk ’n tydperk van 150 jaar Nederlandse tyd aan die Kaap. Dis interessant om te besef dat die “ontmoeting” met Engels reeds met die aankoms van Jan van Riebeeck begin het. Van Riebeeck se eerste pogings tot kommunikasie met die aanwesige

inheemse bevolking het in Engels begin – dit was met Harry die Strandloper wat toe al 'n bietjie Engels magtig was.

En bespeur 'n mens dalk al die eerste tekens van rassisme in Van Riebeeck se beskrywing van sy ontmoeting met 'n Kaapse hoofman Sousoa? Van Riebeeck laat dié hoofman op 'n matjie in die Kommandeur se kamer sit, saam met die smerige prinses, terwyl sy gevolg “in die voorsaal sodanig met harde brood en brandewyn getrakteer [is] dat hulle lustig gesing en gespring en wonderlike aperye aangerig het” (p. 29).

'n Tydperk van anderhalwe eeu dek die wel en wee van enkele generasies nuweling aan die Kaap, hulle stryd om oorlewing, hulle gesins-, kulturele en geestelike lewe, hulle vreugdes, hulle smarte, hulle korrupsie, hulle drankrug en hulle vraatsug. Wat laasgenoemde betref, beskryf Johanna Duminy byvoorbeeld in haar dagboek hoe twee boere by 'n vendusie baklei het “... hulle het mekaar gedug afgeslaan en die glasie(s) wyn het fris ingegaan, hulle het gedrink asof dit water was” (p. 88). 'n Mens wonder origens oor die vertaling in Afrikaans wat hier baie letterlik is en in hierdie vertaling tog ook vreemd op die oor klink.

'n Mens raak bewus van die koloniste se ekspansiedrang, maar tegelykertyd ook van die feit dat Suid-Afrika as gevolg hiervan van die vroegste tye af 'n slagveld was. Vir die koloniste om te “vorder” tot wat vandag Graaff-Reinet is, het baie bloed gekos. Die tradisionele leefwyse van die plaaslike bevolking is ernstig versteur en 'n uitgebreide guerrilla-oorlog sou die grootste gedeelte van die 18de eeu woed en al hoe meer meedoënloos raak.

Schoeman wy 'n hoogs interessante hoofstuk aan die stelsel van slawebesit aan die Kaap. Hy wys daarop dat die VOC die slawestelsel in 1658 ingevoer het en dat dit slegs in 1717, eerder om ekonomiese as morele redes vir die eerste keer bevraagteken is. H.A. van Reede se beskrywing van die slawelosie aan die Kaap, soos in Afrikaans vertaal deur Schoeman, is aangrypend en die toestande skrei ten hemel as 'n aanklag teen die Kompanjie. 'n Nederlandse besoeker aan die Kaap, Cornelius de Jong, beskryf die slawe as “lui, gemaksugtige, ellendige skepsels wat, hoe meer iemand van hulle het, hom des te groter verdriet besorg” (p. 148).

In 'n volgende hoofstuk behandel Schoeman “die wêreld van die sendelinge” en die ontstaan van die sogenaamde stigtelike sterfbedverslag as 'n soort literêre genre. Dit word veral gedoen aan die hand van die oorlye van ds. Helperus Ritzema van Lier wat in 1786 as medeleraar van die Kaapse gemeente aangestel is. Die beskrywing van

sy sterfbed, waarskynlik deur sy suster, Catharina Allegonda van Lier verskaf dramatiese en aangrypende leesstof (p. 171-3).

Ewe treurig is die einde van, wat 'n mens sou kon noem, die eerste vrouesending, Sophia Burgmann, wat saam met haar man, Christiaan Albrecht, twee maande moes reis om by haar bestemming te kom. Sy moes saam met haar man 'n swerwersbestaan in die semi-woestyn van Namakwaland voer voordat sy by die geboorte van haar dogtertjie oorlede is.

Schoeman laat sy bronne ook vertel van die luilekker lewe aan die Kaap. Wanneer die Kompanjie al lankal vervang is met die Britse bewind beskryf 'n Nederlandse besoeker, M.D. Teenstra, die “kosbare, welvoorsiene tafels” en die Kapenaars se voorkeur vir mooi klere en lekker eet en drink, maar reeds dan begin Engelse gebruike ingang vind. Daar word gepraat van die “dinner” wat eintlik “sopper” is en die tafels wat op 'n Engelse manier gedek word. Teenstra is verdoemend oor wat hy aantref: “Weelde en luiheid het hier reeds byna onuitdelgbare wortels geskiet ...”.

Wie met hierdie werk van Schoeman 'n roman verwag, sal teleurgestel word. Dit is naamlik 'n werk gebaseer op dokumente. Tog is dit wel 'n skrywer van formaat aan die werk wat deskundig en interessant geselekteer en georden het. Konfronteer die werk die (Suid-)Afrikaner dalk ook weer met sy verlede en word die verskynsels wat die Afrikaanse nasie so duur te staan gekom het, nie dalk gesinjaleer nie?

Dit is duidelik dat die rassisme wat gekulmineer het in apartheid nie sommer uit die lug geval het nie. *Die Suidhoek van Afrika* verskaf 'n perspektief uit die verre verlede. Die kiemselle van die konflikte van die hede lê in daardie verlede. Het apartheid dalk in Van Riebeeck se sitkamer begin! Maar dis seker nie net dit waaroor dit gaan nie. Die boek verskaf 'n uiters interessante historiese terugblik. Dit is 'n waardevolle en kosbare gedokumenteerde aanvulling op die kennis wat ons van die Nederlandse tyd aan die Kaap het.

Goedsmoeds doen al die betekenis van dié woord gestand

Van Rooyen, Piet. 2002. *Goedsmoeds*. Pretoria : Protea Boekhuis. 56 p. Prys: R59.95. ISBN 1 919825 76 2.

Resensent: *Fanie Olivier*
(Universiteit van Venda)

Dit is amper dertig jaar gelede wat Piet van Rooyen by HAUM gedebuteer het met die dun bundel (35 gedigte) *Draak op die erf*: hardeband-omslag; R2-25. En tien jaar later, in 1983, *Rondom 'n boorvuur*, waarin heelwat van die debuut herdig word. Intussen het Piet van Rooyen veral as prosaskrywer groot naam gemaak, en verseker dat hoewel Namibië buiteland en Engels is, daardie kontrei onmiskenbaar deel van Afrikaans gebly het.

Onlangs het daar 'n nuwe digbundel van hom verskyn, uitgegee deur die bedrywige Protea Boekhuis in Pretoria. Die 39 gedigte word saamgebring onder die titel *Goedsmoeds*, 'n uitstekende keuse omdat die gedigte as versameling al die betekenis van die woord gestand doen.

In baie opsigte herinner die gedigte hier nog sterk aan die soort vers wat die vorige twee bundels gekenmerk het: struktureel redelik vormvas, dikwels met stewige rympatrone, en selfs in die vryer verse met heelwat rymbinding, veral om 'n sterk slot te verseker.

Soms neig dit na die liedjie-kant, maar sonder om te fasiel te raak. Wat die digter hierdeur bereik, is egter interessant: die oënskynlike "ligte" trant van die gedig verloën in meer as een geval die onderliggende bevraagtekening in die betrokke vers: "Engele", "Dwerg", "Vlieg", "Bolivar". Dit is ook waar van daardie gedigte wat speels wil wees, soos "Pêrelhoenders".

Verder sit die digter sy verkenning van historiese gebeure en (hoofsaaklik) Namibiese streeksinsidente voort. Ook hier is die tegniek dikwels van 'n ondermynende aard, soos gebeur in "Herrie en die Hollanders" waarin nie alleen die aankoms van die Nederlanders aan die Kaap met nuwe oë bekyk word nie, maar ook sommer so goedsmoeds vrae oor kolonialisering gestel word.

Die geselse rondom die boorvuur klink ook in die nuwe bundel terug. Die sprekers en die vertellings in sommige van die beste gedigte is juis van-

uit en oor die perspektief van die boorlinge van die kontrei. Dit strek van die primitiewe en mitiese beskouings van die natuur tot by die lang aangrypende gedig “Oorlog”, waarin ’n jong swart man ons sy perspektief gee as seun van die destydse bosoorlog in Suid-Wes-Afrika.

In hierdie opsig vervul die bundel die besonder belangrike funksie om lesers weer daaraan te herinner dat die digter nie die spreker of verteller in die gedigte in ’n bundel is of selfs behoort te wees nie. As gevolg van verskeie faktore het hierdie belangrike onderskeiding verdwyn, en daarom is dit goed dat ons weer gedwing word om te verstaan dat “ek” in ’n bundel nie sonder genoegsame motivering gelykgestel kan word aan die naam of die persoon wat daardie gedig geskryf het nie.

Die verskillende sprekers wat in die bundel aanwesig is, verseker terselfdertyd dat ’n mens bewus bly van hoe uiteenlopend ons verklarings is vir die werklikhede wat ons omring. In “Balans”, byvoorbeeld, spreek die Westerse liniêre opvatting:

’n hele stelsel in balans
wegdrywend van ’n knal
botstil voortspoedend
staan ons terwyl ons val

terwyl “Dooies” bevestig

so skuif hul dans
ineengevlegte kring
sirkel om die vuur
einde én begin.

’n Ander aspek van die bundel wat ’n mens opval, is dat Van Rooyen wegbly van die ordening in afdelings. Hoewel ’n mens soms kan sien hoe gedigte mekaar volg, is daar terselfdertyd duidelik ’n herkenning in ’n latere gedig van dinge wat vroeër gesê is. Hierdeur word die bundel knap geïntegreer en word die indruk versterk dat daar met heelwat sorg na die keuse en plasing gekyk is. (Daarom is dit miskien jammer dat ’n gedig soos “Gemsbok” opgeneem is – dis ’n amusante anekdote, maar praat beslis nie met die res van die bundel saam nie.)

Die ordening van die gedigte val veral teen die einde op. Daar is ’n klompie gedigte rondom die dood (met die kind-in-die-gang “Kers” as voorspoeksel), en verse rondom die geliefde.

Die liefdesverse kry ’n besondere kwaliteit, miskien as gevolg van die voorbehoud waarmee daar telkens na die ander gekyk word. Hierdeur word juis ’n ander soort intimiteit vooropgestel wat heeltemal verskil van

die soort gedig waarmee ons deesdae vertrouwd is – soms herinner dit selfs aan gedigte uit die Middelnederlandse en Hoofse tradisies.

Een van die mooiste van hierdie gedigte is “Papeter”: die gedig besweer op ’n besondere wyse die kleurvooroordeel wat kwansuis onderliggend deel van “kultuur” is, en wat gestalte gekry het in woorde soos “kleurling” en “baster”: “dan sluk ek aan die krummels in my keel/ aan jou ligte hare wat so oor jou voorkop val/ jou oë soos reën en jou bruin-bruin vel”.

Die bevestiging van ’n tegniek wat kenmerkend is van talle gedigte, en van die bundel as geheel, gee Piet van Rooyen met sy slotgedig, “Winternag”. Dit is ’n vers oor liefde en die verraad van ’n vriendskap, oor ’n “ongeluk” aan tafel: by die spreker in die gedig skielik die besef van “gedane sake wat om ons stol”, terwyl hulle wag dat sy vriend se “krulkopvrou/ ons met haar boontjiesop bederf”. Bloedbroers, wat hier ’n aangrypende ironiese gestalte kry ...

As die feit dat Piet van Rooyen as prosaskrywer naam gemaak het, gaan beteken dat mense wat normaalweg nie poësie koop nie, na die bundel gaan kyk: goed so! Bowendien sal die wisselende (maar: bedrieglike) aanslag van die gedigte en die uiteenlopende temas wat aangesny word, in ieder geval verseker dat *Goedsmoeds* ’n breë leserspubliek gaan lok. Goed so!

“Walkabout”, reis en die emosionele waarde van plekke

Nel, Ronel. 2002. *[en die here het foto’s geneem oor vanderbijlpark]*. Pretoria : Protea Boekhuis. 95 p. Prys: R79.95. ISBN 1 919825 91 6.

Resensent: *Fanie Olivier*
(Universiteit van Venda)

Die wasige, mistige landskap op die mooi voorblad van die poësie-debuut van Ronel Nel staan in kontras met die gegewe waarmee die titel werk: die kortstondige, maar helder verligte oomblikke wanneer ’n stuk kontrei in die flits van weerlig voor die oë kom staan. Hierdie verhouding tussen

wasigheid en klaarte kry dwarsdeur die bundel gestalte, nie alleen ten opsigte van die tematiek nie, maar ook wat die versgestalting self betref. En hoewel 'n mens graag aan die digter die voordeel sou wou gee dat hierdie wisselwerking aan die gedigte 'n ekstra ironiese dimensie moet toevoeg, is dit nie oortuigend nie.

As gevolg hiervan laat heelwat van die bundel 'n gevoel van terloopsheid, sonder daardie insig wat met die weerligblits geassosieer word. Of hierdie terloopsheid nie juis berekend is nie, is 'n ander vraag waarvan die leser hom of haar natuurlik rekening sal moet gee.

Die 64 gedigte in hierdie bundel, georden in ses afdelings, is in geen opsig stads- of stedelike verse nie; die titel van die bundel is daarom ewe terloops en om dié rede dan ook tussen hakies, soos alle titels in die bundel. Wat die gedigte wel is, is die verkenning van die geografiese landskap deur 'n reisiger vir wie die emosionele waarde en betekenis van plekke beduidender is as die plekke self.

Voor die eerste gedig reeds kry die leser hiervoor die sleutel in die aanhaling van Jarboe oor die betekenis van die begrip “walkabout” – “it is when people go to the place that is part of them, a place where they belong”. Natuurlik, en dit wil hierdie bundel ook sê, wéét jy nie vooraf waar hierdie plek is nie: wat wel vas staan, is dat die reisiger tydens hierdie wandeling/swerftog op sulke plekke gaan afkom, ook binne haarself. En dan weer moet verder: “selfbewussyn is altyd wordend altyd wetend onklaar” (p. 38).

Die slotafdeling, met sy drie kort kriptiese verse, stel dat die gemak wat in die woord “walkabout” skuil, bedrieglik is: jy moet maar altyddeur gereed wees “om jou pad nog 'n keer te pak/ en weer te stap” want van egte tuiskoms is daar nie sprake nie. Die laaste gedig in die bundel lees soos volg: “en na hierdie reis/ is mens altyd bietjie homeless/ en tog orals tuis”.

Die gedigte in hierdie bundel staan, wat vormgewing betref, vierkant binne 'n eietydse idioom en tradisie: Ronel Nel behoort tot die era van die “rappers”, die woordwoekeraars wat op 'n verbluffende wyse hulle vertelling voortstu. Terselfdertyd sluit dit by 'n eeue-oue inkantasie-tradisie aan: daarom ook die dikwels monotone gang van baie van die gedigte waarin die verspuris tereg 'n woordoordad gaan bespeur.

Voor haar was Gert Vlok Nel waarskynlik die bekendste stem in die Afrikaanse poësie, en ek vermoed dat elemente in Ronel Nel se bundel direk ook na die ander Nel wil terugverwys. Die stasies, treine en Beaufort-Wes bestaan eenvoudig net nie in 'n vakuum as 'n mens

hierdie soort poësie skryf nie. Daar is trouens ook baie ander literêre spore wat deur hierdie versameling loop.

Met die eerste oogopslag sal die oningewyde leser geneig wees om die gedigte as “vrye vers” te tipeer. Maar hoe verder ’n mens dan lees, veral met oë wat luister na die klank van woorde eerder as kyk na hulle letterlike posisie in die gedig, hoe makliker vind jy die hegte binding, deur volrym, wat die reis in elke gedig op koers hou. Die “toevalligheid” van hierdie rym is nie altyd oortuigend nie en as leser vind ’n mens dit dikwels juis te berekenend, in die oor lopend, iets wat knap enjambement in die formele vers altyd verhinder. Ewe opsetlik by tye is die oordrewe alliterasie: “so het hy weer sy kapitalistiese koningskap cunningly geïllustreer” (p. 15). (En waarom die tipografiese ruimte tussen: “sy” en “kapitalistiese”?)

Nog ’n interessante gesprekspunt wat hierdie bundel aansny, is die lustige gebruik van Engelse woorde waar daar inderdaad goeie en dikwels interessanter Afrikaanse ekwivalente bestaan. Waarskynlik sal lesers se oordeel hieroor uiteenval in ouderdomsgroeperinge: die geslag onder dertig sou sekerlik sonder moeite of beswaar daarvoor heenlees: geen modegier nie, maar net gemaklik. Veral binne hierdie soort vers.

Opsetlikhede word egter ook bewustelik materiaal vir gedigte. Die verkenning van die alfabet in die gedig wat begin met “als van voor die begin af is a” (p. 13), die teenwoordigheid van “ma” in die name van al die vrouens in “hoe om ’n vriendin te verloor” (p. 36) en die vergeefse hoop op bevestiging “(ter wille van die ja in jacobus)”.

Onderliggend in al die reise is twee feite: dat die reis self die doel is, en dat verlies van ’n bekende, ’n beminde juis bevestig, betéken dat ’n eindpunt nie bestaan nie. Daarom betoog die bundel ook teen klassifikasie en sekerhede van enige aard: op p. 33 besluit die spreker “and hence my creed: to be no more of label/ to be no more of breed.”

Die reise begin met ’n wegloop met die aarde/wêreld as die beminde, en in die tweede afdeling word die ek verken in sy/haar verhouding met die land en ander. Die derde afdeling bring die gevolglike metafisiese besef, waarna óú liefdesreise in die afdeling “ou woorde” beskryf word. Die liefde neem in die voorlaaste afdeling, met 18 gedigte ook die langste, ’n dwingender gestalte en gehalte aan, en bevat ’n aantal ontroerende verse. Een van die heel mooistes oor hierdie onbeëindigde reis waarin “ons ons telkens moet herskep/ nes die maan”, is “in die laaste brief net voor ek moes vergeet” op p. 81.

Dat [*en die here het foto’s geneem oor vanderbijlpark*] debat oor die aard

van poësie gaan ontlok, ly geen twyfel nie. Maar as daardie gesprek eers verby is, sal Ronel Nel se verkenning van haar (en ons) menswees hierdie bundel bevestig as 'n beduidende debuut en sonder twyfel die belangrikste nuwe stem wat deur Protea Boekhuis op die Afrikaanse poësierak geplaas is.

Die ontmaskering van 'n patriargale opset

Immelman, D. 2002. *Die wrede somer*. Pretoria : Protea Boekhuis. 151 p. Prys: R80,00. ISBN 1 919825 69 X.

Resensent: M.P. Human
(Dept. Afrikaans, Randse Afrikaanse Universiteit)

Die wrede somer (2002) is die ses-en-dertigste roman wat uit die produktiewe skrywerspen van Doc Immelman verskyn en kan, saam met sy vorige jag-, misdad- en oorlogsavontuurverhale, onder die noemer *populêre ontspanningslektuur* tuisgebring word.

Weer eens vorm die voormalige Suidwes die verhaalruimte, terwyl daar opnuut geput word uit die konvensies van die sogenaamde formule-literatuur. *Die wrede somer* herinner ook onwillekeurig aan die plaasromans van onder andere C.M. van den Heever en D.F. Malherbe uit die eerste helfte van die twintigste eeu. Soos in *Somer* (1935) en *Laat vrugte* (1939) is daar in dié roman ook sprake van 'n verknogtheid aan die grond; 'n pionierskultuur en droogtemotief; negatiewe rasseverhoudings en 'n sterk patriargale opset.

Gedurende die Desembervakansie van 1927 besoek Chris Baartman en sy meisie, Elaine Quenton, die Baartmans se familieplaas, Fahlplatz, in Suidwes-Afrika. Elaine is 'n buitestander; 'n stadsmeisie wat nie vertrou is met die gewoontes en gebruike van die plaasbewoners nie: sy vind die versengende hitte ondraaglik, die brak water ondrinkbaar; gril vir die gebraaide skaapkop, bokmelk en lammerpeertjies. Ook staan sy toenemend krities ten opsigte van Lukas Baartman se optrede en houding jeens sy plaaswerkers, asook die Nama-inwoners van die nabygeleë reservaat. Deur haar oë raak die leser bewus van 'n groeiende spanning tussen Chris se ouers, Lukas en Anna Baartman; 'n antagonisme tussen pa en seun, maar ook van 'n geleidelike verwydering tussen Elaine en Chris. Ongelukkig kom daar van hierdie "kleiner" spannings min in die

roman tereg, aangesien dit weldra heeltemal oorskadu word deur die groter stryd wat buite die plaasopstal, en veral in die reservaat, begin woed.

Na 'n afwesigheid van vier jaar, keer John Maartens, die vegkaptein van die Snellopers, na Kóghannas in die Snelloper-reservaat terug om sy mense (ongeveer driehonderd inwoners van een van die kleiner Nama-stamme) “te verlos van die witmense se ... ongeregtigheid” (48). As voorvegter vir die Snellopers se vryheid, kom John Maartens teenoor die aartspatriarg, Lukas Baartman, te staan. Dit is egter jammer dat dié aftekening tot 'n groot mate op stereotipering berus: John is darem net té onkreukbaar en Lukas té ontoeskietlik).

Alhoewel John sy stam se griewe op dwingende wyse onder die magistraat se aandag bring en ernstige aantygings teen Lukas, die superintendent en die polisie maak, staan hy egter ook krities teenoor die lede van die Snelloper-raad (en selfs sy eie broer, Frans) wat onwillig is om hul vuurwapenlisensies te hernieu en gretig is om hulle op gewelddadige wyse teen die Swap (Suidwes-Afrikaanse Polisie) en boere te verset. Dit is duidelik dat hy eerder 'n vreedsame oplossing by wyse van onderhandelings voorstaan. As gevolg van 'n toevallige sameloop van omstandighede en misverstand na misverstand, word John egter gedwing om uiteindelik van sy vreedsame planne af te sien.

Wanneer konstabel Venzke opdrag kry om die Snellopers se honde te gaan skiet en 'n jong Nama-meisie in die proses verwond word, laai die spanning tussen die Snellopers en die polisie op. Dié spanning word op die spits gedryf wanneer Lukas vir John op Fahlplatz te lyf gaan en die superintendent, Zeiss, se vrou tydens 'n onderonsie per ongeluk deur Frans Maartens geskiet word. John trek met 'n kommando van vyftig man na die Karasberge om by Kwantsas se fontein met die polisie oor Frans te onderhandel. Lukas Baartman ruk insgelyks op na die fontein met 'n gewapende kommando en moordlustige voornemens. Hy word gedryf deur 'n drang na vergelding en bloedvergieting. Deur sy toedoen vind 'n skermutseling in die Karasberge plaas en bloed word vergiet. Op byna simboliese wyse vind die wending in die roman plaas nádat Lukas Baartman deur 'n Snelloper-koeël getref word. Dan eers steek die oostewind uit die Kalahari op, begin die windpompe draai en die damme weer vol loop.

Uiteindelik wyk *Die wrede somer*, wat hom aanvanklik van die konvensies van die sogenaamde formuleliteratuur bedien, tog ook in 'n beduidende mate daarvan af: die konfrontasie tussen John Maartens en Lukas Baartman loop nie uit op 'n oorwinning van goed oor kwaad nie; nie al die “geheime” ten opsigte van Lukas se onderduimse aktiwiteite

kom uiteindelik aan die lig nie en die twee jong geliefdes, Chris en Elaine, se weë skei.

Anders as in die vroeë Afrikaanse plaasromans word die plaaslewe nie deurgaans geïdealiseer nie. Die roman verdiep veel eerder tot 'n ontmaskering van en aanklag teen 'n patriargale opset gekenmerk deur skynvroomheid, meerderwaardigheid en hebsug. Lukas se eie dogter brandmerk hom byvoorbeeld as “'n dêm tiran” (25). Karakters wat voorheen 'n “stem” in die plaasromangenre ontsê is, kry in *Die wrede somer* seggenskap, terwyl Lukas, Venzke en Zeiss se geringskattende beskrywing van die Snellopers tot 'n groot mate deur die meer gebalanseerde beskouings van Elaine, vader Neumann en John Maartens getemper word. Ongelukkig word die balans wat op dié wyse tussen uiteenlopende perspektiewe verkry word, ongedaan gemaak deur die vertelperspektief wat plek-plek 'n bepaalde ideologiese vooroordeel verrai.

Ten slotte is daar ook nie sprake van netjiese sluiting in die roman nie: die blywende indruk is een van karakters wat hulle in onversoenbare wêreld bevind: Chris gaan nie terug onderwyskollege toe nie, maar besluit om die boerdery oor te neem, terwyl Elaine dit duidelik maak dat sy nie by dié ongenaakbare wêreld sal kan aanpas nie. Ten spyte van hulle “onskuld” en goeie bedoelings, word die Snellopers opnuut met agterdog en minagting bejeën. 'n Regeringsafvaardiging van honderd man word boonop gestuur om die sogenaamde “*rebellion*” (151) by hulle te stuit.

Wanneer Elaine Chris tydens 'n emosionele gesprek daarvan aankla dat hulle in Suidwes “wreed en gewelddadig” (150) teenoor mekaar, die bruin mense en die diere is, gee hy uiteindelik te kenne: “Miskien het jy reg; miskien moet 'n buitestander ons sê hoe ons is” (150). Hopelik is hierdie roman juis 'n oproep om vanuit só 'n buitestandperspektief bewus te raak van die benarde en uitsiglose posisie waarin mense soos die Snellopers hulself bevind, en stelling in te neem teen die magstrukture wat hierdie onderdrukking perpetueer.

Ten spyte van onnodige stereotipering en 'n effens pedantiese en patroniserende vertelstyl, is *Die wrede somer* 'n boeiende leeservaring wat Immelman se status as storieverteller bevestig.

Boekbekendstelling

**Mijnhardt, C.F., hersien & uitgebrei deur Mijnhardt, F.A. 2002.
Afrikaanse Bybelkonkordansie (vir die Ou en Nuwe Vertaling).
Wellington : Lux Verbi.BM. Prys: R349,95.**

Ds. C.F. Mijnhardt se Afrikaanse Bybelkonkordansie wat byna 70 jaar gelede vir die eerste keer verskyn het, beleef nou sy negende uitgawe! Van sy beskeie begin in 1934 het dié gewilde konkordansie (vir sowel die Ou Vertaling en Hersiening van 1957 as vir die Nuwe Vertaling van 1983) gegroei tot 'n standaardnaslaanwerk vir Bybelleesers, predikante en almal wat 'n studie van die Bybel maak.

Hierdie negende uitgawe bevat ongeveer 200 000 teksverwysings wat elkeen voorsien is van 'n kernagtige, maar sinvolle aanhalingsgreep waaruit die teksverband afgelei kan word.

Afgesien van die konkordansiegedeelte is daar ook waardevolle registers van die planteryk, diere, edelgesteentes, mate, gewigte en munte, tye en maande wat in die Bybel gebruik word. Die boek word afgesluit met tekstuele groeperings van 'n aantal leerstukke van die Bybel.

